

<i>Sygn. akt</i>	<i>III AUa 632/15</i>
------------------	-----------------------

WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia **4 listopada 2015 r.**

Sąd Apelacyjny w Rzeszowie, III Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

	Przewodniczący:	SSA Mirosław Szwagierczak (spr.)
	Sędziowie:	SSA Ewa Madera SSA Alicja Podczaska
	Protokolant	st.sekr.sądowy Elżbieta Stachowicz

po rozpoznaniu w dniu **4 listopada 2015 r.**

na rozprawie

sprawy z wniosku (...) **T. D.**

przeciwko **Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w R.**
z udziałem zainteresowanej B. K.

o podleganie ubezpieczeniom społecznym

na skutek apelacji wnioskodawcy

od wyroku **Sądu Okręgowego w Rzeszowie**

z dnia **5 maja 2015 r.** sygn. akt **IV U 2652/14**

uchyla zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w R. z dnia 3 października 2014 r. i sprawę przekazuje do ponownego rozpoznania bezpośrednio temu organowi rentowemu.

Sygn. akt III AUa 632/15

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem Sąd Okręgowy Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Rzeszowie oddalił odwołanie wnioskodawcy T. D. – (...) od decyzji z dnia 3 października 2014 r. stwierdzającej, że B. K. – jako pracownik u płatnika składek (...) T. D., nie podlega obowiązkowym ubezpieczeniom społecznym od 26 maja 2014 r.

Sąd Okręgowy podzielił stanowisko organu rentowego, że umowa o pracę zawarta w dniu 26.05.2014 r. przez (...) T. D. a B. K. jest nieważna z mocy art. 83 § 1 k.c. i nie wywołuje skutku w postaci objęcia zainteresowanej obowiązkowymi ubezpieczeniami społecznymi, nawet w sytuacji gdy była odprowadzana składka na ubezpieczenie społeczne.

W apelacji od tego wyroku T. D. domagał się jego zmiany lub uchylenia zarzucając obrazę art. 11 i art. 22 k.p., a nadto art. 6 k.c. i art. 233 k.p.c. – polegającą na dowolnej ocenie zaprezentowanych dowodów i ustalenie, że łącząca strony umowa o pracę jest nieważna.

Uzasadnienie apelacji zasadza się na tym, że Sąd I instancji błędnie przyjął, że zainteresowana świadczyła pracę w ramach pomocy rodzinnej a nie na podstawie stosunku pracy.

Organ rentowy wniósł o oddalenie odwołania.

Rozpoznając sprawę Sąd Apelacyjny ustalił i rozważył, co następuje:

I. W efekcie kontroli przeprowadzonej u płatnika składek (...) T. D., Oddział ZUS w R. ustalił, że zatrudnienie p. B. K. było fikcyjne. „Okoliczności zawarcia przedmiotowej umowy wyraźnie wskazują, że była to umowa pozorna, gdyż celem jej nie było realizowanie stosunku pracy, ale uzyskanie tytułu do ubezpieczeń społecznych” i „skorzystanie ze świadczeń z ubezpieczenia społecznego”.

W ocenie organu rentowego przedłożone przez płatnika dokumenty (zalegające w aktach), jak i zeznania świadków, nie dowodzą, że B. K. wykonywała obowiązki pracownicze w ramach umowy o pracę.

2. Płatnik składek/pracodawca pismem z dnia 11 sierpnia 2014 r. wyjaśnił okoliczności zatrudnienia B. K. na stanowisku asystentki w pełnym wymiarze czasu pracy, na czas określony (do 31.08.2015 r.), za wynagrodzeniem 2.200 zł.

Twierdzeń tych organ rentowy nie zweryfikował dowodowo.

3. Sąd Okręgowy ustalił: „Łączący strony stosunek nie był stosunkiem pracy, a jedynie zwyczajową pomocą świadczoną przez B. K. na rzecz ojca. Materiał dowodowy nie wykazał bowiem, by zainteresowana świadczyła pracę w pełnym wymiarze czasu pracy w godzinach powierzonych jej obowiązków. Czynności te wskazywał wnioskodawca i o których mówili świadkowie nie odpowiadały nawet 1/2 etatu”.

Z zeznań świadków: W. A., B. D. oraz A. G. wynika, że B. K. świadczyła pracę na rzecz płatnika składek (wydawała noże, faktury, przyjmowała pocztę), aczkolwiek z okresu tych prac oraz czasu ich wykonywania świadkowie nie precyzują.

Poza sporem jest, że w czasie zatrudnienia zainteresowanej jej pracodawca miał problemy zdrowotne i korzystał ze świadczeń rehabilitacyjnych (co łączyło się z czasowym przebywaniem poza domem - (miejscem świadczenia pracy). Zaś żona pracodawcy, również ze względów zdrowotnych, oraz córka B. nie pomagały natenczas wnioskodawcy.

Sąd Okręgowy „dał wiarę zeznaniom świadków w zakresie posiadanej przez nich wiedzy na temat przychodzenia zainteresowanej do mieszkania wnioskodawcy, przyjmowania przesyłek od kurierów czy wydawania faktur oraz wcześniejszej pomocy w zakresie tych czynności świadczonej przez żonę wnioskodawcy i jego młodszą córkę”.

4. Zainteresowana B. K. nie mieszkała w mieszkaniu wnioskodawcy. Aby wykonywać jakąkolwiek pracę musiała dojeżdżać do R.

z K.. Wykonywane przez nią czynności: wydawanie towarów czy wystawianie faktur, odbiór przesyłek adresowanych na firmę czy pozyskiwanie klientów- z natury rzeczy mają charakter czynności służbowych determinowanych zakresem czynności służbowych. Z drugiej strony kwalifikacja tych czynności, jako służbowe, jest gwarantem zgodnego z prawem obrotu prawnego, realizowanego przez wnioskodawcę z kontrahentami. Gwarancji takiej, w świetle przepisów o zobowiązaniach umownych (art. 384 i nast. k.c.), nie można wywieść z zachowań określonych jako zwyczajową pomoc rodzinną; o niezidentyfikowanej treści jurydycznej.

5. Akta osobowe zainteresowanej zawierają m. in. zaświadczenia o odbytych szkoleniach, zakres czynności, ewidencje czasu pracy oraz potwierdzenia odbioru wynagrodzenia. Nawet uznając, iż są to dokumenty prywatne i stanowią li tylko dowód tego, że osoba która je podpisała złożyła oświadczenie zawarte w dokumencie (art. 245 k.c.), to wówczas art. 253 k.p.c. określa ciężar dowodu w razie kwestionowania rzetelności dokumentu prywatnego. Jeżeli więc w toku niniejszego procesu organ rentowy kwestionuje prawdziwość przedłożonej przez wnioskodawcę np. umowy o pracę – jako dokumentu prywatnego – to na nim spoczywa ciężar udowodnienia nieprawidłowości tego dokumentu (por. odpowiednio wyrok Sądu Najwyższego z 4 IX 2007 r. – I PK 112/07). Tymczasem ZUS prezentował w procesie co najmniej pasywność. W sprawie zabrakło też oceny wspomnianych dokumentów prywatnych przy zastosowaniu zasad art. 233 § 1 k.p.c. (patrz: cyt. wyrok Sądu Najwyższego).

II. W świetle powyższego trzeba zwrócić uwagę na następujące zasadnicze kwestie prawne:

- po pierwsze; charakter prawny stosunku ubezpieczeń społecznych budzi doktrynalne oraz jurydyczne kontrowersje . Na ogół przyjmuje się jednak, że stosunki ubezpieczeń społecznych mają naturę „mieszanych” stosunków prawnych o cechach zarówno publicznie jak i prywatnie – prawnych , w których te ostatnie zdają się przeważać na gruncie aktualnie obowiązującego systemu ubezpieczeń społecznych (patrz : chociażby przyznanie świadczeń z OFE) i jurysdykcyjnego trybu osądzania spraw ubezpieczeniowych (patrz : art. 1 kpc) . I dlatego w konkretnych i indywidualnych stosunkach ubezpieczeniowo społecznych, opartych na zasadzie solidaryzmu i równego traktowania wszystkich ubezpieczonych, oraz praw ubezpieczonych do uzyskania świadczeń w wysokości adekwatnej do opłaconych składek , wymagana jest również usprawiedliwiona ochrona funduszy ubezpieczeń społecznych ,

- po drugie; składka w ubezpieczeniach społecznych jest wprawdzie osobistym wkładem ubezpieczonego, ale z przeznaczeniem na tworzenie ogólnego funduszu ubezpieczeniowego, dopiero z którego prawo do świadczeń czerpią ubezpieczeni, jeśli ziści się określone ryzyko ubezpieczeniowe, w sposób niesprzeczny z zasadą solidaryzmu i równego traktowania wszystkich ubezpieczonych (art. 2a s. u. s.) ,

- po trzecie ; utrwalony w orzecznictwie jest pogląd o możliwości zakwestionowania przez ZUS podstawy wymiaru składek na ubezpieczenia społeczne, jeżeli okoliczności sprawy wskazują, że stanowiące tę podstawę wynagrodzenie zostało wypłacone na podstawie umowy sprzecznej z prawem, zasadami współzycia społecznego lub zmierzającej do obejścia prawa. Stanowi to odstępianie od stanowiska odnośnie do niemożliwości stosowania w stosunkach ubezpieczenia społecznego przepisów prawa cywilnego . Istotne, z punktu widzenia prawa ubezpieczeń społecznych, czynności prawne które w całości lub w części okazują się sprzeczne z prawem, zasadami współzycia społecznego lub zmierzają do obejścia prawa, nie powinny być akceptowane na gruncie systemowych, aksjologicznych i moralnych wartości oraz zasad prawa ubezpieczeń społecznych, ale mogą być zakwestionowane jako niezaskługujące na ochronę prawa ubezpieczeń społecznych, bo sądy nie mogą i nie powinny być „bezsilne” wobec praktyk ewidentnie instrumentalnego nadużywania prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych. Utrwalone poglądy judykatury dotyczą sytuacji, w której ocenie (w aspekcie art. 58 kc) nie podlega wprost podstawa wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne, lecz stanowiąca tę podstawę wysokość umówionego przez strony i wypłaconego wynagrodzenia (przychodu w rozumieniu art. 4 pkt 9 ustawy systemowej).Możliwość stwierdzenia sprzeczności z prawem, zasadami współzycia społecznego lub zamiaru obejścia prawa jest w każdym z orzeczeń odnoszona do umowy lub jej części stanowiącej tytuł podlegania ubezpieczeniom społecznym, w szczególności dotyczy to umowy o pracę (także umowy cywilnoprawnej), która wywołuje skutki pośrednie w dziedzinie ubezpieczeń społecznych , kształtuje bowiem stosunek ubezpieczenia społecznego , określa wysokość składki, a w konsekwencji prowadzi do uzyskania odpowiednich świadczeń. Podnosi się, że są to skutki doniosłe zarówno z punktu widzenia interesu pracownika

(ubezpieczonego), jak i interesu publicznego, należy zatem uznać, że ocena ważności postanowień umownych na podstawie art. 58 kc

w związku z art. 300 kp może i powinna być dokonywana także z punktu widzenia prawa ubezpieczeń społecznych (por. m.in. uchwałę SN z dnia

27 kwietnia 2005 r., II UZP 2/05, OSNP 2005 nr 21, poz. 33 ; wyrok z dnia

4 sierpnia 2005 r., II UK 16/05 , OSNP 2006 nr 11-12, poz. 19 ; wyrok z dnia

9 sierpnia 2005 r., III UK 89/05 , OSNP 2006 nr 11-12 , poz. 192) .

W każdym zatem przypadku ocenie pod kątem zgodności z normami prawa cywilnego nie podlega stosunek ubezpieczenia społecznego, lecz wpływający na niego pośrednio stosunek o charakterze cywilnoprawnym lub taki, do którego przepisy prawa cywilnego znajdują zastosowanie z mocy odesłania ustawowego (patrz: uzasadnienie uchwały SN z 21.04.2010 r. – II UZP 1/10) ,

- po czwarte; ustalenie podstawy wymiaru składki z tytułu zatrudnienia w ramach stosunku pracy oparte jest na zasadzie określonej w art. 6 ust.1 i art. 18 ust 1 w zw. z art. 20 ust 1 i art. 4 pkt 9 s. u. s. oraz art. 12 ust 1 ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych i prowadzi do uzyskania świadczenia w konkretnej wysokości . W związku z tym nadmiernemu uprzywilejowaniu płacowemu pracownika, które w prawie pracy mieściłoby się w ramach art. 353¹ kc, w prawie ubezpieczeń społecznych można, w konkretnym wypadku, przypisać zamiar nadużycia świadczeń z ubezpieczenia społecznego .

Podstawę wymiaru składki ubezpieczonego będącego pracownikiem stanowi wynagrodzenie godziwe, a więc należne, właściwe, odpowiednie, rzetelne, uczciwe i sprawiedliwe, zachowujące cechy ekwiwalentności do pracy. Ocena godziwości wynagrodzenia wymaga uwzględnienia okoliczności każdego konkretnego przypadku, a zwłaszcza rodzaju, ilości i jakości świadczonej pracy oraz wymaganych kwalifikacji (por. uzasadnienie wyroku TK z 26.11.,1997 r.

U 6/96 czy też, wyrok SN z 16.12.1999 r. – I PKN 465/99),

- po piąte; w sprawie o objęcie obowiązkiem ubezpieczenia społecznego z tytułu zatrudnienia na podstawie umowy o pracę dopuszczalne jest kwestionowanie przez organ rentowy wymiaru czasu pracy oraz wysokości wynagrodzenia za pracę wynikającego z umowy zawartej pomiędzy pracodawcą a pracownikiem

(patrz: wyroki SN z: 7.08.2001 r. – I PKN 563/0 , 19.05.2009 r. – III UK 7/09, 05.11.2003 r. – I PK 23/03 czy z 6.02.2006 r. – III UK 156/05) .

III. Samo zawarcie przez B. K. umowy o pracę z dnia 26 maja 2014 r. w okresie ciąży, nawet gdyby przyjąć, że głównym motywem stron tej umowy było uzyskanie zasiłku macierzyńskiego, nie może być uznane za naganne czy sprzeczne z prawem. Nie można też przypisać celu obejścia ustawy (art. 58 § 1 s. u. s. w zw. z art. 300 k) stronom tej umowy o pracę, skoro rzeczywiście były wykonywane obowiązki i prawa z niej wynikające. Uzasadnione jest jednak stwierdzenie, że nieważnością zostały dotknięte postanowienia umowy

o pracę w części dotyczącej pełnowymiarowego czasu pracy oraz wynagrodzenia za pracę. Oznacza to przyznanie ZUS kompetencji do badania zarówno tytułu zawarcia umowy o pracę, jak i ważności jej poszczególnych postanowień (art. 86 ust 2 s. u. s).

Inaczej mówiąc; Zakład Ubezpieczeń Społecznych może ustalać stosunek ubezpieczenia społecznego na ściśle określonych warunkach, będąc niezwiązany nieważną czynnością prawną – w całości lub w części (patrz więcej: uzasadnienie uchwały SN z 27.04.2005 r. – II UZP 2/05) .

IV. Dotychczasowe postępowanie rozpoznawcze zarówno organu rentowego jak i Sądu I instancji nie sprostało przywołanym tu wymogom prawa i ukształtowanej praktyki. Dlatego postępowanie wymaga ponowienie w całości. Zaś zaskarżony wyrok oraz poprzedzająca go decyzja organu rentowego wymagały wyeliminowania z obrotu prawnego, jako co najmniej przedwczesne .

I dlatego apelacja , w swym żądaniu kasatoryjnym, ostatecznie jest zasadna .

V. Prawo ubezpieczeń społecznych nie podaje sposobu w jakim organ rentowy może zastępować nieważne z mocy art. 58 §3 kc postanowienia umowy o pracę (por np. wyrok SN z 7.08.2001 r. – I PKN 563/00 czy uzasadnienie pytania prawnego SA w Warszawie w sprawie II UZP 2/05 ale też glosa D. E. Lach do uchwały SN z 27 kwietnia 2005 r. - II UZP 2/05) . Niewątpliwie jednak trzeba tu mieć na uwadze treść art. 83 ust 1 p 3 s. u. s. w zw. z art. 86 ust 2 pkt 2 tej ustawy, a także możliwości wynikające z kontroli raportów miesięcznych (art. 41 ust 1 , 12 i 13 s. u. s.) oraz z upoważnienia zawartego w art. 68 pkt 1 lit. c.

- s. u. s. Pomocne regulacje i wskazania zawiera też rozdział 8 ustawy z dnia 25 czerwca 1999 r. o świadczeniach pieniężnych z ubezpieczenia społecznego w razie choroby i macierzyństwa (Dz. U. nr 60 poz. 636 ze zm.) .

Poza tym organ rentowy obowiązany jest zapewnić stronom czynny udział w postępowaniu, a przed wydaniem decyzji umożliwić im wypowiedzenie się do zebranych dowodów oraz materiałów oraz zgłoszonych żądań (art. 11 k.p.c.) – rozpatrując sprawę w świetle wszystkich przepisów prawa materialnego mogących mieć zastosowanie (np. istnienia poza pracowniczego tytułu ubezpieczenia społecznego dla p. B. K.) w sprawie.

Z tych przyczyn orzeczono jak w sentencji (art. 477^{14a} kpc w zw.

z art. 386 § 4 kpc).